

A KÉPEZDEI TANÁROK KÉPZÉSE.*

Mielőtt kitűzött tárgyamnak, a tanítóképezdei tanárok képzése kérdésének tárgyalásához fognék, szükségesnek látom röviden érinteni az okokat, melyek arra birtak, hogy e *tárgyban*, e *helyen* mondjam el nézeteimet.

Hogy miért látom szükségesnek ép a jelölt tárgyat idézni tanügyi közéletünk tudatába, az azon körülményben leli magyarázatát, hogy a kérdés immár egy negyedszázad óta (sőt az első egyetemes tanítógyűlés határozatait s a 40-es évek protestans tanferfiainak törekvéseit figyelembe véve immár félszázad óta) van napirenden nálunk, a nélkül, hogy az elvek, irányok nyilvános mérkőzése közben határozott közvélemény alakulása bekövetkezett volna. Egyik irány ugyan a fölszinen látszik lebegni; de az *sem* maga kellő megerősödést nem nyert még eddig, *sem* az ellenvélemény erejét meg nem gyöngítette. Csak az iránt van meg egyezés a közvéleményben, hogy az elveket immár tisztázni kell, s valamely irányban elhatározó lépést kell tenni. A képviselőház tanügyi bizottságának előadói úgy a mult, mint a jelen országgyűlésen, a kép. tanítóképzésnek a budai pædagogiumban való végleges rendezését sürgetik, egybehangzólag a pædagogium tanári karának e tárgyban készült véleményes javaslatával, melyből a képviselőház közoktatásügyi bizottságának előadói meggyőződésüket merítették, s mely a *Magyar Tanítóképző* mult évi folyamában is megjelent. E közleményben a nevezett intézet tanári kara becsülendő nyíltsággal hívja fel az ügy iránt érdeklődő közönséget, hogy kiki mondja el véleményét, hogy az ügy kellő világításba, helyzetetvén, minden elhamarkodástól menten történjék a végleges rendezés. Daczára a felhívásnak, a dolog érdemlegesen megvitatva, a kérdés egyoldalúságából kiemelve nem lön. Az állami tisztviselők fizetésének rendezése alkalmával megindult mozgalom habjaiból pedig az csillámlik ki, hogy a kérdés incidentaliter leendő elintézése van tervben, a mi semmikép sem válhatik az ügynek előnyére, mert a népoktatásügy végleges rendezésének szerény nézetem szerint ez *főfő* kérdése. Ime ezekért látom szükségesnek *ezt* a tárgyat szóba hozni.

* Felolvastatott a *Pædagogiai Társaság* május 18-iki ülésén.

Hogy miért látom jónak e kérdést ép *itt* hozni szóba, annak is megvannak a maga okai. Husz éve, hogy egy, mostani tárgyammal szorosán összefüggő kérdésről, a polg. iskolákról s azok tanárainak képzéséről különféle lapokban szólottam; mintegy 12 éve, hogy a kép. tanárok képzésének kérdéséről is hirlap utján nyilvánítottam nézetemet. Nem resonált rá senki. Lehet, hogy a pædagogium tanári karának (mely pedig már akkor czéltudatosan haladt a rája bízott intézetnek a képezdei tanárok képzése helyéül leendő szervezésében) kikerülte figyelmét; mások azt hitték, hogy kevésbé kompetensek a hozzá szólásra. Denique szavam elhangzó szó volt a pusztában. Eszembe jut ez esetnél a *Kerepesi uton* levő egyik hangszerkereskedés kirakatában látható néma hegedű, melynek mindene megvan, akár egy híres olasz mester hegedűjének, csak a hangzó szekrény hiányzik. Nos hát én a Pædagogiai Társaságot ily hangzó szekrénynek tartom, mely teljességet, erőt, színezetet, életet ad az egyszerű húr rezgéseinek. Hasonlatomban nem a húr szerepét akarom kiemelni, mintha ennek lényeges, a hangzó szekrénynek járulékos szerepet tulajdonítanék; ellenkezőleg: tudom azt, hogy a húr hamis voltát is e hangzó szekrény ismerteti fel. Tény az, hogy sokan vannak, kik valamely kérdést nem tettek speciális tanulmány tárgyává, de azért részint általános műveltségük, részint a dolog iránti érdeklődésüknél fogva, részint a kérdésnek az ő eszme- és szakkörükkel való rokonsága folytán teljesen competens itéletet mondhatnak, a nélkül, hogy nézeteiknek önálló hirlapi cikkben kifejezést adni indítatva érneznék magukat; s ezek ép a komolyabb gondolkozásuak. Az ilyenek nem szívesen vállalják el a húr szerepét, de igenis a hangzó szekrény szerepét.

Másik ok, a melyért ép e társaságban hozom fel a tárgyat, az, hogy mint dr. Heinrich G. két évtizeddel ezelőtt ép e tárgyról szóló cikkében kifejezé: «A közoktatásügy szervezésénél fölöttébb szükséges a nagy egésznek szem előtt tartása; mert csakis ily módon fognak iskolaügyünknek oly organismust adhatni, melyben minden tényező megnyeri a maga helyét, s melyben az egyes elemek kiégészítik, emelik, segítik egymást». (Magyar Tanügy 1873: 261.) Nem ismerek e tekintetben alkalmasabb forumot a képezde principális kérdéseinek megvitatására a Pædagogiai Társaságnál, melynek alapszabályszerű feladata a különféle irányú tanügyi társulatok között az egység fentartása: a centrifugalis erők mellett a centripetalis erők fejlesztése, hogy a kétféle hatás között élettelses tovahaladás,

mozgás, fejlődés jöjjön létre. Ép a szervezeti kérdések kifejtésére nem látszik alkalmasnak a különleges körü és czélú társulások egyike sem, mert azokban az egyéni és osztályérdekek megbontják az összhangzást, inkább melegitenek, mint sem világítanak; pedig ha valahol, itt szükséges a nagyobb világosság.

I.

Közüoktatás-ügyünk, miként ez közütudomású, nagyjában a német oktatásügy mintájára fejlődött.

Tudvalevőleg a németországi képezdek kétféle tanerőkkel bírtak (s bírnak még jelenleg is), részint az egyetemen képzett u. n. tudományos képzettségű tanárokkal, részint képezdei kiképzettetésű, de a népiskolákban gyakorlati működésük és tudományos kiképzésre való törekvés által kiválott tanítókkal. E vegyes rendszert követték a mi képezdeink is, azon módosítással, hogy katholikus képezdeinkben túlnyomó volt a gyakorlati, vagyis képezdei képességű tanárok száma. A prot. képezdek megfordították a dolgot; a papi pályára készült ifjakat bocsáták a tanítói pályára s az itt magukat kitüntettek közül választák képezdei tanáraikat. Ma is a kath. képezdek-nél szívesebben alkalmaznak képezdei képzettségű, a prot. képezdek-nél pedig akadémiai (vagy egyetemi) képzettetésű tanárokat. Tagadhatatlan, hogy mindkét rendszernek megvannak a maga előnyei és hátrányai is, s hogy értékük inkább az alkalmazás körültre tekintő voltától függ. Valószínű, hogy ezen nézetben volt közüoktatásügyi kormányunk, midőn az 1868. évi népiskolai törvényt megalkotá. A sok tekintetben tulságosan részletező törvény nem intézkedik a képezdei tanárok képzéséről, azon alapon indulván ki, hogy az akkori időben elég tisztességesen kiszabott fizetés mellett (mely jobb volt az akkori középiskolai tanárokénál) nem lesz hiány sem tudományosan képzett, sem gyakorlatilag magokat kitüntetett tanerőkben.

Ugyanazon törvényben egy más intézkedés is vagyon, melynek homályos volta sok zavart okozott s alapja lön, hogy a kép. tanárképzés is homályba borúlt. A törvény ugyanis felállítá a polgári és népiskolát s elrendeli az ide alkalmazandó tanerők vizsgálatát, de nem intézkedik azok kiképzettetésének helyéről. Sokan ezt hiánynak tartották, melynek kitöltése (polg. isk. tanárképezde felállítása

által) a közoktatási miniszternek a törvényhozáson kívüli intézkedését kívánta volna. Szerintem csak homály van a törvényben. A miniszter azt gondolta, hogy vizsgáló bizottságot kell állítani, mely az aspiransokat megvizsgálja, nem kérdezvén, hogy képezdét végezvén, tudományos ismereteiket önszorgalom útján bővítették-e, avagy egyetemet végezvén, néptanítói praxissal egészítették ki tudományos képzettségüket.

Nézetem szerint ez felelt volna meg a törvényhozás és a miniszter intencióinak, s ez intézkedés elég lett volna a jelen századra. De hát külső körülmények kiűtötték sodrából a miniszter szándékát. Lássuk a kérdés eredetét.

Dr. Möbius lipcei polg. iskolai tanító (utóbb a góthai képezde igazgatója, majd min. tanácsos) 1865-ben tartott egy felolvasást a lipcei pæd. társaságban «Theologen oder Seminaristen» cz. alatt, melyben azt fejtegeti, hogy honnan választassanak a polg. iskolák tanerői: a theológiát végzett, tudományos képzettségű ifjak közül-e, avagy a tanítóképezdét végzett jelesebb tanítók közül? Előadása végén azon következtetésre jut, hogy az eddigi vegyes eljárás sem helyes ugyan, de még helytelenebb lenne tisztán akadémikusokat alkalmazni, hanem leghelyesebb lesz a képezdét végzett törekvő tanítókat a lipcei egyetem bölcsészeti szakára bocsátani, kik aztán az ott szerzett tudományos képzettség alapján tegyenek a felsőbb tanügyi pályára képesítő vizsgálatot. Csakúgyan már 1865-ben jul. 1-én elrendelte a szász miniszterium, hogy a kik a képezdét jeles osztályzattal végezték s két évig tanítói hivatalt viseltek, a lipcei egyetem bölcsészeti facultásába felvétessenek s két év mulva felsőbb iskolákban leendő alkalmaztatás végett vizsgát tehessenek, (Werner: Pæd. Vorträge, 1869 I. 19. l.) Úgy hiszem, ezen alapon kelt a délmagyarországi tanítóegyesület 1867-ben Temesvárott tartott gyűlésének azon resolúciója, melyben kimondatik, hogy a tanítók továbbképzése végett Budapesten egy pædagogiai főiskola állítandó. Az osztrák népoktatási törvény pedig 1869-ben elrendeli, hogy a tanítói pályára való bővebb kiképzés végett az egyetem vagy a műegyetem mellett pædagogiai semenariumok szervezendők. Mindezek az elemi népiskola körét haladó felsőbb népoktatási tanintézeteknek tanerőkkel való ellátását célozták.

Népoktatási törvényünk értelmében Budán is állami tanítóképezde állíttatott föl, mely az 1869—70-ik évben nyílt meg. Vezetői központi képezdének, pædagogiai főiskolának szerették volna azt

tekintetni s ily irányban agitáltak, de nem mindenben egyező értelemmel s nem egyenlő szerénssével. Míg forrásuk a szász miniszteri rendelet, megelégszik a polg. isk. tanároknál azon pædagogiai és didactikai képzettséggel, melyet azok a tanítóképezdekben nyertek s csak a tudományos szakképzést kívánja az egyetemen bővítettetni; addig a budai képezde vezetői elemi pædagiából kívántak magasabb képzést nyújtani annál, a mit a közönséges tanítóképezde nyújt, de már a szakműveltséget hol az egyetemen, hol a *központi* képezdeben kívánták a magasabb tanítói hivatal jelöltjeivel elsajátíttatni. E bizonytalanság, égyenetlenség hiusítá meg törekvéseiket.

1873-ban dr. Heinrich Gusztáv a *Magyar Tanügyben* a mellett száll síkra, hogy a kép. tanárok az egyetem mellett szervezendő tanárképezdeben a középiskolai tanárjelöltekkel együtt képeztesse- nek, azon kikötéssel, hogy a középiskolai tanárjelöltek az elemi gyakorlóiskolában nyerjék kiképzetésüket.

1874-ben már egyidejűleg lép fel a két irány. Dr. Schwicker az Ung. Schulzeitungban Lindnernek, «Die Pæd. Hochschule» cz. munkáját ismertette; s fe állítá a népisk. pædagogia elemi és tudományos fokozata közötti különbség theoriáját; forrásától eltérve, a pædagiumban kívánja tanítani a pædagiát s az egyetemen a szakképzést. Dr. Emericzy G. pedig az u. a. évi egyet. tanítógyűlésen a képezdei tanárok egyetemi képzése tárgyában értekezett. A kérdés aztán szunnyadott. A közokt. miniszterium népoktatási szakosztályának azon eljárása, hogy minden állást a nyilvánosság kizárásával töltött be, narkotisálta a népoktatási tanferfiak érdeklődését és figyelmét, s ily légkörben a központi képezde ügye az első zajos erjedés után lassankint érlelődött eleintén polgári, majd tanítóképzőtanári képezdévé.

II.

Lássuk immár a kétféle kiképzésmód előnyeit és hátrányait.

a) Itt először is a *tudományos szakképzettség* jö tekintetbe. A néptanítónak az általános műveltségre vonatkozó ismeretekben (magyar- és német nyelv, földrajz és történelem, mennyiség- és természettudományok) legalább is azon képzettséggel kell birnia, mint a melyet a középiskola nyújt a leendő jogásznak, orvosnak, theologusnak. Ebből következik, hogy a képezdei tanárnak is kell ezekben olyan jártassággal birnia, mint a középiskolai tanárnak.

E tekintetben a pædagiium nem állhatja ki a versenyt az egye-

temmel. Kiemelem, hogy ezt nem is akarta, nem is akarhatta. A pædagogiumi tanár, ki hetenkint 12—15 órát tanít, nem taníthat oly alaposan, mint az az egyetemi tanár, a ki 4—5 órát csak egy-egy tudományágat művel. Ha a pædagogium az egyetemet (hol pl. külön tanár tanítja az állattant, másik a növénytant, harmadik az ásványtant) pótolni akarná, ez egy csonka egyetem, egy önálló filozófiai facultás felállítását tenné szükségessé.

És mikor a pædagogiumot elégtelennek tartom arra, hogy a képezdei tanároknak elegendő tudományos szakképzettséget nyújtson, legkevésbé sem érintem a pædagogium tanárainak tudományos készültését, értékét; elismerem róluk egyenkint és összesen, hogy az egyetemen is megállanak helyöket s egy-egy tudományszakra adván magukat, kiváló tudósok lehetnének. De viszont az is bizonyos, hogy az egyetemi tanárok sem lennének képesek a pædagogiumi rendszer mellett a tudomány azon színvonalára emelkedni, melyen állnia kell annak, a ki középiskolai és képezdei tanárokat képez.

Azon érv, melyet a képviselőház közoktatásügyi bizottságának előadója kiemelt, hogy a polgári képezde szakcsoportjai megfelelnek a képezdénél természetszerűleg előálló csoport-beosztásnak, mitsem nyom a latban, mert hiszen azt a csoportosítást az egyetemen is be lehet rendezni, a mint azt dr. Heinrich G. a *Magyar Tanügy* 1873. évfolyamában kimutatta. De hát a téveszmék, mint a sárkányfogak kelnek ki; s nem elég egyszer megölni őket.

Dániel Ernő az előbbi országgyűlésen a képviselőház tanügyi előadója azt állítja, hogy tudományos képzettségben nincs hiány a képezdénél. Ennek ellenében ki kell emelnem, hogy bár a képezdénél kiváló tud. képzettségű tanerők is vannak, mégis általában a tudományos szakképzettség hiánya érezhetőbb, mint a módszeres eljárásban való jártasság hiánya. Igaz, hogy e körülmény jó részben a pályázatnélküli kinevezés rendszerében gyökeredzik, mely lehetővé tette, hogy pl. némely képezdénél egyetlen tanerő sincs, a ki a természettanra vagy a mennyiségtanra képeztetett volna. Míg aztán az ilyen tetszésszerű szakra kinevezett tanár (pl. egy történész) beleéli magát a fizika tanításába, addig az ő botlásai bő anyagot szolgáltatnak az élclapok «kathedrai bölcseségek» cz. rovata számára.

b) A tudományos szakképzettség után a *pædagogiai képzettséget*, a tanügyi munkás formális principiumát kell tekintetbe vennünk. Azt hiszem, nem találok ellenmondásra, ha azt állítom, hogy a tanügy munkásának, ha feladatának meg akar felelni, egyaránt

erteni kell a nevelés művészetét, akár népoktatási tanintézetben működik, akár középiskolában. A középiskolai tanár részére nem lehet kiszakítani a gyermeki lélek természetének ismeretéből egy darabot; az egész fejlődésmenetet ismernie kell, ha helyesen akar eljárni. Viszont a néptanítónak nem lehet csak a 6—12 éves gyermek lelki életének megismerésére szorítkoznia; hiszen különben is 12—15 éves suhanczokat nevel az ismétlő és iparostanoncz iskolában.

A neveléstani elvek feldolgozásának azonban megengedem, hogy van, hogy kell lenni elemi és tudományos módjának; amaz a tanítóképezdében, ez a felsőbb tanintézetekre tanerőket képző intézetekben van helyén. Egy közbeeső fokozat tudományosan nem igazolható.

Minő pædagogiót tanítson hát a pædagogium? Nézetem szerint tudományos pædagogiót, mert az elemi pædagogióának (melyet a tanítójelölt az elemi képezdében elsajátított) visszakerődzése a lelki élet fejlődés törvényeibe ütköző eljárás lenne. Nos, ez esetben nem értem, hogy miért kell a tanárjelölteknek a tudományos pædagogiót máshol, mint az egyetemen tanulniok. Azt mondhatná valaki, hogy bizony csak elemi pædagogiót kell a pædagogiumban tanítani, csak-hogy szélesebb körben, alaposabban mint az elemi képezdében. Hát ez az elemi képezdek ellen erős vád, melynek orvossága azonban nem abban áll, hogy külön főiskolát kell felállítani az elemi pædagogia számára, hanem hogy az elemi képezdében kell a pædagogiót alaposabban tanítani. Csakugyan minduntalan olvashatók néptanítói körökből eredő felszólalások a szaklapokban, melyek a néptanító részére alaposabb pædagogiai kiképzetetést követelnek. Ámde a pædagogiumot a körülmények ezzel ellenkező eredményre vezették. Dr. Kiss Áron, a pædagogium érdemes tanára s a népiskolai pædagogióának hazánkban kétségkívül elsőrangú munkása, lefordítá 1875-ben dr. Dittes Neveléstanát, melyet szélitiben használtak Németországban s nálunk is a K. Á. fordításában, az *elemi* képezdekben. (Mellékesen megjegyzem, hogy Kiss Áronnal egyidejűleg még két más kép. tanár is hozzá fogott e jeles munkának nyelvünkre való átültetéséhez, de nem rivalisálni, hanem használni akarván, abba hagyták munkájukat, mikor Kiss Á. munkálásáról értesültek, s használták is a Kiss Á. fordítását az elemi képezdében. A pædagogium felállításakor ez a könyv a pædagogium felső tanfolyamán tanuló jelöltek kézikönyvéül vétetett föl; hogy pedig a fokozat az elemi és polgári képezde között meglegyen, nevezett tudósunk —

értesülésem szerint a közokt. tanács sugalmazására — készített egy *Rövid Neveléstant* az elemi képezdék számára. S ez, mondom, akkor történik, midőn maga a tanítóóság alaposabb pædagogiai képzés után eseng. A tanítók a képezdei oktatás emelését sürgetik s a népnevelés pædagogiai főiskolája megrövidíti azt.

De még fontosabb ennél a *didacticai*, illetve *methodikai* kérdés. Itt már nem csak az anyag tárgyalása, hanem magának az anyagnak megválasztása és feldolgozása tekintetében is különbség van a népiskolai és középiskolai methodika között. Voltaképen népiskola és középiskola, mindkettő általános képzésre törekszik. A különbség lényege nem annyira az ismeretkör, vagy ismeretanyag különbségében, hanem az anyag feldolgozásának a különböző életkoruk, s a jövődő társadalmi hivatáshoz mért különböző voltában, a *módszerben* keresendő. Az a közember, ki csak a maga ügyeinek kormányzására van hivatva, ki a népiskolában képzettségének nemcsak elemeit, hanem tetőzetét is nyeri; kinek értelmi fejlettsége 6—12 éves korában a concrétéhoz, az egyedihez tapad; az a közember, mondom, csak a concret dolgok ismeretéből haladhat az abstractra, az őt környező természet- és embervilág ismeretében az egyediről jut az általánosra. Ide eljuthat, el is kell jutnia. Nevezzük e módszert elemi módszernek. Az az intelligens osztályhoz tartozó egyén, ki nem csak a maga ügyeinek intézésére, hanem a közügyek vezetésére lesz hivatva, ki a népiskolában képzettségének elemeit megszerezte, elemi módszerrel a természet- és embervilágot megismerte; kell, hogy az általánosról a különösre haladva vizsgálja át ugyanazon ismeretkört, hogy ekként míg egy részről népiskolai ismereteit kiegészíti, más részről a gondolkodás mindkét útjában gyakoroltassék. Nevezzük e módszert középiskolai módszernek. Már most, a népiskolai tanítót dressura útján lehet ugyan csak a népiskolai módszerrel megismertetni; de ha azt akarjuk, hogy azt tudatosan alkalmazza, ismernie kell *legalább elméletben* a középiskolai módszert is, már csak azért is; hogy tudja, mitől kell neki a népiskolában óvakodnia. Ha az elemi iskolai tanító nem ösmeri a középiskolai módszert, majd akkor lépnek elő középiskolai pályájáról visszamaradt reminiscentiái, mikor mint elemi tanító működik. Ez eshetőség ellen csak az biztosítja az elemi tanítót, ha az elemi módszert mind elméletileg mind gyakorlatilag, a tudományos módszert legalább elméletileg elismeri.

Viszont a középiskolai tanárnak, hogy a tudományos mód-

szert helyesen, tudatosan alkalmazza, ismernie kell az elemi módszert is, legalább elméletileg. Sőt középiskolánk mostani szervezete mellett gyakorlatilag is. Ez ismeret hiányában az következik be, a mi egy igen népes és tekintélyes középiskolában történt mostanában, hogy ignorálván a gymnasiumi *Utasítások* azon intézkedését, mely szerint az alsó két osztályban módszeres, a harmadik osztályban rendszeres nyelvtan tanítandó: elhatároztatott, hogy mind három alsó osztályban csak *egy*, rendszeres nyelvtan taníttassék. A képezdei tanárnak végül, hogy öntudatosan járjon el, ismernie kell úgy elméletileg, mint gyakorlatilag mind az elemi, mind a tudományos módszert. Ha dressura útján pusztán az elemi módszert ismeri, az fog történni vele, a mi a porosz képezdekben a *Regulativumok* idejében történt, melyek elrendelték, hogy a képezdei tanításnak a népiskolai tanítás példaképeinek kell lenni; az fog történni mondom, hogy pepecselni fog a tanár a tudomány — talán inkább csak ismeret — részleteivel, a nélkül, hogy tudományos átnézetet nyujtana; elmondható lesz róla, hogy: «*Er hat die Theile in seiner Hand, fehlt aber leider das geistige Band*». Volt alkalmam több ilyen, népiskolai tanítóból lett képezdei tanár tanítását megfigyelni s elmondhatám: . . . *ich finde nicht die Spur von einem Geist, und alles ist Dressur*. Ha pedig csak a tudományos módszert ismeri a képezdei tanár, akkor képtelen lesz növendékei előtt az elemi iskolában mintatanítást tartani, képtelen lesz növendékei módszertani dolgozatát megítélni.

Hogy állhat már e tekintetben a pädagogiumi képzés? Ha csak elemi módszert tanít: ez fölösleges és unalmas azokra, a kik azt az elemi képezdeben már tanulták; hiányos pedig mind ezekre, mind pedig azokra, kik érettségi bizonyítvány alapján léptek a pädagogiumba. Ha csak tudományos módszer taníttatik: ez kielégíti ugyan azokat, kik elemi képezdeből léptek a pädagogiumba, de hiányos marad a gymnasiumot végzettek képzettsége. Ha végül mindkettőt tanítják, akkor is fölösleges ugyan az elemi módszer ismétlése a képezdei előképzettségüekre, azonban megnyugtató magunkat azzal, hogy *praestat abundare quam deficere*; de legalább a gymnasiumi képzettségük megtalálják azt, a mi szükséges. Ám hova lesz akkor azok javaslata, kik (mint a képviselőház közoktatási bizottságának előadói) az elemi képezdetől (tehát az elemi gyakorló iskolától is) elkülönítve kívánják szervezni a népiskolai pädagogia főiskoláját?

A mi már az egyetemet illeti, jelen szervezetében, középisko-

lai előképzettségu tanár-jelöltjeivel természetesen szintén nem alkalmas képzőintézet a képezdei tanárjelöltek számára. Két mód jelentkezett eddig a baj orvoslására. Egyik abban áll, hogy oda bocsátjuk a bölcsészeti facultásra (annak bizonyos szakmáira) azon képezde-végzett okleveles elemi tanítókat, kik kitünő elméleti képzettség mellett legalább két évi kiváló tanítói gyakorlatot is tudnak felmutatni. A másik mód abban áll, hogy elemi gyakorló iskolát állítanának föl az egyetem mellett, melyben a gymnasiumi előképzettségu jelöltek is gyakoroltatnának. Egyik eszme sem új; más-hol mindkettőt megpróbálták külön; nálunk indicálva lenne a kettőt egyesítve megvalósítani. Meg vagyok győződve, hogy az elemi képezdet végzett s mint gyakorlati tanítók magukat kitüntetett tanárjelölteknek a pædagogiai seminarium elemi gyakorló-iskolájában tartandó próba-tanításai termékenyítőleg hatnának vissza egész középiskolai tanításunk módszerére s az elemi tanítókból válnának ki a legjobb középiskolai tanárok. A képezdei tanárképzés színhelyeül szóba jöhető két intézet közül tehát egyiket sem találtuk jelenlegi szervezetében alkalmasnak; ellenben mindkettőt alkalmassá lehet tenni kellő organisálással. Vagy a budai pædagogium gyakorló iskoláját kell ellátni filosofiai facultással vagy az egyetem tanárképző-intézetét elemi gyakorló iskolával. Így persze finanziaális kérdés az egész.

c) Ezen finanziaális kérdésen kívül még egy külső körülményt is meg kell vizsgálnunk. A képezdek szervezésekor jeles középiskolai tanárok ambitiója volt a képezdei tanári állás, daczára a képezdek eredendő bünéből, a növendékek csekély előképzettségeből származott s itt-ott mutatkozó csekélylésnek. Ma már nem így van. Nem egy esetet tudok, hogy polgári iskoláknál működő, középiskolai oklevéllel bíró tanár képezdehez felszólíttatván, kijelenté, hogy inkább a polgári iskolánál várja be középiskolánál leendő alkalmaztatásán k idejét. A képezdei és polgári iskolai tanárok fizetése, valamint a szolgálati idő közötti különbség elég tekintélyes, a képezdei és gymnasiumi fizetés között levő különbség pedig oly csekély, hogy nem tudom az említett jelenséget az anyagi helyzetből kimagyarázni. Ha más körülményekkel kombináljuk a dolgot, talán jobban megközelíthetjük az igazságot. Ime a polgári iskoláknál alkalmazott egyetemi képzettségü tanárok az egyesületi működés terén elváltak a pædagogiumi képzettségüektől. A középiskolai tanáregyesület gyülésén nem rég hallottunk

kifakadást az ellen, hogy olyanok használják a tanári czimet, kiket az nem illet; s kezdik a középiskolai tanárok a professor elnevezést használni. Hát én e jelenségnek nagy fontosságot nem tulajdonítok; maga a középiskolai tanáregyesület elnémította e kifakadást. De vajjon ki áll jót, hogy nem fog terjedni ez irány s át nem fog terjedni a képezdei tanárookra is, ha a pædagogium, a maga fogyatékos rendszerével a képezdei tanárképzésre tovább is vállalkozik. Most ne feledjük, hogy a társadalmi tekintély *nem pusztán* az anyagi helyzettől, sem *nem pusztán* a társadalomnak tett szolgálat fontos voltától, hanem a végzett tanulmányok fokától is függ; s véleményem szerint a középiskolai tanár tekintélyének emelésében nem utolsó körülmény az, hogy akadémiai tanulmányait együtt végezte az egyetemen a törvényszéki elnökkel, alispánnal stb. Németország aránylag rendezett társadalmi viszonyainak létrehozásában s fentartásában azt hiszem nem legutolsó szerepet játszik azon körülmény, hogy a tudományos pálya emberei együtt nyерik kiképeztetésüket az ugynevezett *kis egyetemek* négy facultásában: a tudományos fokozat bizonyos szellemi köztársaságot létesít a tudományosan képzett férfiak között, ha még oly különböző pályán működnek is. S érdekes feladat lenne vizsgálni, hogy Franciaország társadalmi ziláltságának létesítésében mennyi része van azon körülménynek, hogy ott a közpályák emberei külön szakintézetekben képeztetnek.

Én nem akarok bővebb megfigyelés nélkül az idői együtteségből okozati összefüggésre következtetni; de mindenesetre érdemes a megfigyelésre, hogy nincs-e része a képezdei tanári állás társadalmi hanyatlásában a pædagogiumi képeztetésnek? Pædagogiai képzettségű ifjú tanároktól hallottam oly nyilatkozatot, hogy ha sejtették volna, hogy előképeztetésük akadály lesz felső leányiskolánál leendő alkalmaztatásukban, hát inkább az egyetemre mentek volna érettségi bizonyítványukkal. S ha ily módon a képezdei tanári állás társadalmi értéke csökken, vajjon fognak-e vállalkozni tehetséges ifjak e pályára, vajjon lesz-e alkalom «a kiváló tehetségük többszörös megrostálására», mint ezt a képviselőház közoktatási bizottságának előadója kiemeli? S vajjon nem fog-e általában a népoktatásügy kárt szenvedni?

Egy körülményt leszek bátor felhozni, annak illusztrálására, hogy a pædagogium az elemi képezde és tanítóképzés lefokozásának miként lön akaratlan eszköze. Bizonyos kedvezmények

tekintetében a pædagogium növendékeit a középiskolákkal állíták egyenlő rangfokozatba; ennek természetes következése lön, hogy az elemi képezdét alább szállíták. Sokat lehetne idézni a qualificationális törvényből. A képezdei növendékek még oly kedvezménytől is elüttettek, melyek a polgári iskola növendékeinek megadottak. Németországban a képezdei oklevél az egyetemre jogosít; nálunk hátrább áll a polgári iskolánál.

Hát én elhiszem, hogy igen sok máskép történt volna, ha tanügyi kormányunk mindjárt eleintén mint pædagogiai facultást szervezte volna a pædagogiumot; sőt most is elhiszem, hogy a fontosabb bajok elmulnának, ha most rendeztetnék ez a pædagogiai facultás. Egy azonban mindig fenn fog maradni: az elkülönzésből eredő baj, melyet csak az egyöntetű képzés, a képezdei és középiskolai tanároknak együttes képzése szüntethet meg.

III.

Immár az eredmény levonása van hátra. Két módja merült fel a képezdei tanárképzésnek. Ha alternative állíttatnék elem a kérdés, arra szavaznék, hogy a képezdei tanárképzés vitessék az egyetemre s a budai pædagogium hagyassék meg városi tanítókat képző intézetnek: magasabb tanszervvel, a művészi tantárgyak (főképez az orgona) facultativvá tételével. Mivel azonban nem tartom méltányosnak, hogy egy új intézmény komoly megfontolás, sőt tapasztalati kipróbálás nélkül állíttassék a régi, bár fogyatékos intézmény helyébe, hát én próbát javaslok. Az egyik mód ki van próbálva s a gyakorlat kimutatta, hogy mostani alakjában ki nem elégítő. Tehát javítani kell. A másikat azonban, az egyetemi képzést meg sem kísértették. Én tehát azt vélem, hogy ezt a másik utat ki kell próbálni. T. i. az egyetemre bocsátani a jeles képzettségű s kétévi kiváló gyakorlatot felmutatni tudó tanítókat. Ám kívánjanak tőlük felvételi vizsgát; négy évi bölcsészeti cursus alatt képezzék ki őket a képezdében taníttatni szokott szakokban. Aztán tíz év múlva a szerzett tapasztalatok alapján el lehet dönteni, hogy melyik irányban kell hát véglegesen szervezni a képezdei tanképzést. Természetesen a két irány versenyfeltételeit egyenlőkké kell tenni; tehát a) ugyanannyi superdiumot adni az egyetemen tanuló képezdei tanárjelölteknek, mint a mennyiben részesülnek azok, a kik a

pædagogiumban tanulják a képezdei tanári tanfolyamot; *b*) ugyanazon pályákat (felső nép és polg. iskolai, felső leányiskolai, képezdei tanárság, tanfelügyelőség kell czélul kitűzni mindkét intézetben.

Nem lenne teljes szemlélődésem, ha legalább röviden meg nem emlékezném az ú. n. mellékszakok (torna, rajz, zene) tanárainak képzéséről. Én ezeket a tantárgyakat az általános, összhangzatos képzés fontos kiegészítő részeinek tartom, s főkép a zene ápolása következtében a képezdei kiképzetetést olyannak ismerem, mely a humanus képzés ideálját jobban megközelíti, mint a középiskolai. Mivel azonban a képezdei osztályok csekély száma miatt ez ú. n. művészi tantárgyak tanárai teljes elfoglaltatást nem találnak; más intézetben való megbízatásuk pedig különféle kellemetlenségekkel jár: annak okáért jónak látnám azt a módot követni, mely a középiskoláknál a tornatanításra nézve divik, hogy t. i. ezek a rendes tanárookra volnának bízandók. E czélból kötelezni kellene minden, az egyetemi semináriumban tanuló képezdei tanárjelöltet, hogy a maga tudományszakján kívül mindegyik képezze ki magát e mellékszakok valamelyikére; és pedig a tornára a nemzeti tornacsarnokban, a zenére a zeneakadémia alsó tanfolyamában, a rajzra a rajztanárképezdében. A tornára ez, úgy hiszem, semmi nehézséget nem okoz. A rajzban és zenében, azt hiszem, szintén birnak az okleveles tanítók annyi képzettséggel, hogy akármelyik, ha hajlama szerint választja a szakmát, négy év alatt kellő kiképzetésben részesülhetne; nem kellene ugyanis ama művészeti tanintézetekbe az általános műveltségre és a pædagogiai kiképzésre rendelt tantárgyakat hallgatniok, mivel ezekben úgysis magasabb színvonalon állnak, mint ama művésziskolák növendékei. A *Magyar Pædagogia*ban e részben ajánlott módozatok egyikét sem tartom kielégítőnek; négy polgári iskolai osztályú előképzettség szerintem igen kevés az általános műveltség megalapítására; ellenben bizonyos, hogy a pædagogiumbeli zenetanári képzés művészeti niveauja nem elegendő. A kik az elemi képezdében nyert zenei képzettséggel lépnek a pædagogiumba, azokból ritkán lesz zongorajátészó; a zongorát késő 15 éves korban kezdeni. Az egyetemen képzendő kép. tanárjelöltek közül tehát nemcsak ilyeneket kellene kiválasztani a zeneakadémia látogatására. Mindig akadnak azonban olyanok, kik már a szülei háznál számbavehető zenei kiképzetésben részesülnek; ilyeneket akár képezdében akár középiskolában végeztek, külön

stipendiumokkal kellene megnyerni, hogy, mint tanárjelöltek, a zenében is képesítést szerezzenek.

Íme m. t. társaság, ezekben volt szerencsém gondolataimat előterjeszteni. Nem új gondolatok ezek, hiszen a képezdei tanárképzés mindkét iránya már húsz éve ajánlva volt. De nem is volt czélom új gondolatokkal lepni meg a m. t. társaságot. Szavam egyszerű szavazat a közvélemény ama megalakulásában, melyre a Magyar Tanítóképzőben hivatik fel az érdeklődő közönség. Ha a kérdés végleges rendezése előtt eszmecserét keltenem s ez által a kérdésnek lehetőleg alapos megoldását előmozdítanom sikerülend, czéloatam elértem.

Sárospatak.

DEZSŐ LAJOS.

A TANÍTÓ-ÁRVÁK NEVELÉSE.

Fontos tanácskozmány felől adtak a napi és szaklapok rövid néhány sorban hírt. A közoktatási kormány hivott szakértekezletet össze a tanítói árvaházak szervezése tárgyában. Ha csupán társadalmi és jótékonyági jelentőségét tekintjük is e kérdésnek (amint a hirlapi közlemények tették), általános érdeklődésre számíthat a szakértői vélemények kicserélésének, itt-ott mérkőzésének tüzetesb ismertetése. Amaz élénk pædagogiai és didaktikai viták pedig, melyeknek termékenyítő hatása nemcsak a tanítói és egyéb árvaházak szervezésére, de általán a nevelés-oktatás irányzásában is elmaradhatatlan: feltétlenül megkövetelik a szélesb körökben visszhang-adást, megbeszélést. A milyen mértékben foglalkozni fog a közvélemény, a szaktudomány és a tanítóság a miniszteri értekezletben fölmerült elvekkel, oly mértékben remélhető jótékony átalakulás árva- és szeretetházaink, valamint összes népoktatási intézeteink nevelésében, tanításmódjában.

Az érdekes szaktanácskozmány hangulata egyszerűtettől hevitett, szinte szokatlanul ünnepélyes volt. Az elnöklő miniszter a napi sajtóban gyorsírói jegyzés nyomán szószerint közölt megnyitó beszédében méltán hivatkozott a törvényalkotásoknál szokatlan általános elismerésre, melylyel a tanítói nyugdíjtörvénynek a tanító-árvák nevelését szabályozó része minden érdekelt körben találkozott. És méltán elmondhatta a tanácskozmány bezártakör miniszterünknek köszönetet mondó szónok, hogy Magyarország 25,000 tanítójának szive dobbant meg az értekezlet tárgyalásainál. A megnyitó és bezáró beszéd ünnepies hangulata illő kerek volt a sok fontos kijelentéssel elvi magaslatú szaktanácskozmányhoz.